

En övning i källkritik. Ungern 1956. Av Henrik Svensson, 2007-03-26, www.henriksvensson.info.se

23 oktober 1956:

Demonstrationer i Budapest, revolten bryter ut.

24 oktober:

Imre Nagy tar över som premiärminister i Ungern.

Sovjetiska stridsvagnar rullar in i Budapest.

28 oktober:

Vapenvila. Praktiskt taget inga strider fram till 4 november.

30 oktober:

De flesta av de sovjetiska trupperna har dragit sig tillbaka från Budapest till förläggningar på landsbygden.

1 november

Nagy deklarerar att Ungern lämnar Warszawapakten.

Nagy får rapporter om att nya sovjetiska trupper har gått in i Ungern och är på väg mot Budapest.

4 november

Sovjetiska stridsvagnar rullar in i Budapest. János Kádár utropar en ny regering. Han blir ledare i Ungern fram till 1988.

10 november

Den sista motståndsfickan ger upp.

Tag ställning till de beskrivningar som finns i läroboken (Dokument 1) genom att källkritiskt granska de andra dokumenten!
Lycka till!

Dokumenten förutsätts vara äkta, de är vad de säger sig vara - alltså inga förfalskningar.

LÄROBOK

Dokument 1 Sidan 1	Texten är hämtad från en sovjetisk bok: Gusev K., Naumov V., 1976, <i>Sovjetunionens historia 1938 - 1970</i> , Progress Moskva
-----------------------	--

TIDNINGSPARTIKLAR

Dokument 2 Sidan 2	Texten är hämtad från en artikel av: John Maccormac, <i>The New York Times</i> (New York), 24 oktober 1956
Dokument 3 Sidan 3	Texten är hämtad från en artikel av: John Maccormac, <i>The New York Times</i> (New York), 27 oktober 1956
Dokument 4 Sidan 4	Texten är hämtad från en artikel av: Viktor Zorza, <i>Manchester Guardian</i> (Manchester), 3 november 1956
Dokument 5 Sidan 5	Texten är hämtad från en artikel i: <i>Pravda</i> (Moskva), 4 november 1956
Dokument 6 Sidan 6	Texten är hämtad från en artikel av: Michel Gordey, <i>France-Soir</i> (Paris), 13 november 1956
Dokument 7 Sidan 7	Texten är hämtad från en artikel av: Basil Davidson, <i>The Times of India</i> (Bombay), 24 november 1956
Dokument 8 Sidan 8	Texten är hämtad från en artikel av: Thomas Schreiber, <i>Le monde</i> (Paris), 7 december 1956

RADIOSÄNDNINGAR

Dokument 9 Sidan 9	Texten är hämtad från en radioutsändning av: V. Kartsev, <i>Radio Moskva</i> , 2 november 1956
Dokument 10 Sidan 10	Texten är hämtad från Imre Nagys sista radiosändning: Imre Nagy, 4 november 1956
Dokument 11 Sidan 11	Texten är hämtad från en radiosändning av Sveriges Radios korrespondent: Kurt Andersson, <i>Sveriges Radio</i> , 10 november 1956
Dokument 12 Sidan 12	Texten är hämtad från en ungersk radiokanals utsändning: Fri Radio Rakoczi, okänt datum 1956

DIVERSE DOKUMENT

Dokument 13 Sidan 13	Texten är hämtad från: Appendix to NSC 5608/1, July 18, 1956 SUPPLEMENTARY STATEMENT OF POLICY by the NATIONAL SECURITY COUNCIL on U.S. POLICY TOWARD THE SOVIET SATELITES IN EASTERN EUROPE Godkänt av president Eisenhower 18 juli. Detta dokument var länge hemligstämplat.
Dokument 14 Sidan 14	Texten är hämtad från den resolution om 16 punkter ungerska studenter framlade den 22 oktober 1956.
Dokument 15 Sidan 15	Texten är hämtad från ett mötesprotokoll med: Det sovjetiska kommunistpartiets centralkommitté, 28 oktober 1956
Dokument 16 Sidan 16	Texten utgörs av ett dokument: Nagys appell till Hammarskjöld om FN-hjälp, FN-dokument S/3726, 2 November 1956
Dokument 17 Sidan 17	Texten är hämtad från en länge hemligstämplad amerikansk CIA-rapport: <i>The Hungarian Revolution and Planning for the Future</i> , januari 1958

Referenser: sidan 18

Dokument 1

Texten är hämtad från en sovjetisk bok:

Gusev K., Naumov V., 1976, *Sovjetunionens historia 1938 - 1970*, Progress Moskva

Utrikespolitiken under 1950-talet

På initiativ av de socialistiska länderna slöts vapenstillestånd i Korea den 27 juli 1953. Ett år senare träffades i Genève en överenskommelse om att inställa de militära operationerna i Vietnam, Laos och Kambodja.

Sovjetregeringen vidtog viktiga åtgärder för att minska spänningen i Europa. I september 1955 lämnade Sovjetunionen sin militärbas i Porkkala i Finland. På Sovjetiskt initiativ slöts ett fredsföredrag med Österrike. Sommaren 1955 normaliserades förbindelserna mellan Sovjetunionen och Jugoslavien. Diplomatiske relationer upprättades mellan Sovjetunionen och Förbundsrepubliken Tyskland. Stor betydelse för föreningen av alla fredsälskande krafter hade det fortsatta samarbetet och de vänskapliga förbindelserna mellan Sovjetunionen och de folk i Afrika och Asien som gått till kamp för sitt nationella oberoende.

Utsikterna till vidare avspänning skakade de reaktionära kretsarna i Väst. De försökte försvåra de internationella förbindelserna och anstiftade en serie provokativa aktioner mot de socialistiska länderna och mot stater som börjat följa en oberoende kurs.

Med hjälp av sina agenter förberedde de imperialistiska krafterna en kontrarevolutionär, fascistisk revolt i Ungern. I slutet av år 1956 gjorde den inhemska kontrarevolutionen med aktivt stöd av den internationella imperialismen ett försök att med vapenmakt störta folkmakten och återställa kapitalisternas och jordmagnaternas herravälde. De socialistiska krafterna i Ungern slog ned kontrarevolutionens styrkor. Trogen sina internationalistiska förpliktelser och på begäran av den ungerska revolutionära arbetar- och bonderegeringen kom Sovjetunionen Ungerns arbetande massor till hjälp.

Dokument 2

Texten är hämtad från en artikel av:

John Maccormac, The New York Times (New York), 24 oktober 1956

Av John Maccormac, Budapest

... Tidigare demonstrationer har varit disciplinerade och fredliga. Polisen gjorde inga försök att ingripa. Ett möte... samlade nästan 10 000 personer. Bland de fanns det 500 officerare och soldater.

Den röd-vit och gröna ungerska nationalfärgerna vajade i vinden och prydde varje knapphål. Flaggorna kompletterades med banderoller med slagord som ”Stanna inte halva vägen: bort med stalinismen.”, ”Självständighet och frihet”, ”Vi vill ha nya ledare: vi sätter vårt hopp till Imre Nagy”...

Demonstrationerna började efter att studenter haft möten vid middagstid vid universiteten i Budapest.

Kontorsarbetare... anslöt snabbt till studenterna precis som förbipasserande... Samlingar hölls i ett halvt dussin allmänna torg, vanligen framför en staty av en nationshjälte.

Vid varje möte distribuerades listor med resolutioner... Resolutionerna krävde:

Ett tillbakadragande av de sovjetiska trupperna från Ungern i enlighet med fredsöverenskommelsen 1947... Ett återinförande av Ungerns traditionella emblem och den ungerska traditionella arméuniformerna istället för dagens i sovjetstil. Förstörandet av den gigantiska Stalinstatyn på ett torg i Budapest. Under demonstrationerna försökte faktiskt demonstranter, utan framgång, att riva ned statyn...

- John Maccormac, The New York Times, 24 oktober 1956

Dokument 3

Texten är hämtad från en artikel av:

John Maccormac, The New York Times (New York), 27 oktober 1956

Av John Maccormac, Budapest

I onsdags såg det ut som att de intervenerade sovjetiska trupperna, som hade kallats in vid 04.30 den morgonen, hade kvävt revolten. De sovjetiska styrkorna hade 80 tanks, artilleri, pansarvagnar och annan utrustning som normalt bara besitts av en komplett motoriserad division. De upproriska ungerska studenterna och arbetarna hade aldrig mer än handeldvapen som de fått av sympatiserande soldater i den ungerska armén...

Hursomhelst när elden lagt sig låg döda och döende män och kvinnor kringströdda på Parlamentstorget. Det totala antalet skadade har uppskattats till 170. Jag såg själv ett dussin kroppar.

Istället för att avskräcka demonstrationen, ökade eldgivningen bitterheten och upptände det ungerska folket. Några minuter senare endast några kvarter bort från massakern återsamlades de överlevande demonstranterna på Szabadsag-torget (betyder frihet)...

En massa människor samlades framför den amerikanska delegationen på torget och ropade: "Arbetarna blir mördade, vi vill ha hjälp."

Till slut sade Spencer Barnes från den amerikanska delegationen, att händelserna i Ungern var en sak för hans regering och FN, inte något som kunde beslutas här av lokal personal. Britterna hade svarat de samma.

Bland de som tittade på demonstrationen fanns en figur klädd i läderrock. Plötsligt identifierade någon honom, riktigt eller oriktig, som en medlem av AVO, den hatade ungerska politiska polisen. Likt tigrar kastade sig folk över honom och började slå och knuffa in honom på en innergård. De återkom några minuter senare och gned sina händer av tillfredsställelse. Den läderrocksklädde syntes inte till mer...

Vid fyrtiden i går eftermiddag spreds pamfletter signerade med "Ungerska arbetare och universitetsstudenter". Det stod: "Vi uppmanar alla ungrare till generalstrejk. Så länge regeringen misslyckas med att möta våra krav och till dess att mördarna ställs till svars, kommer vi att svara regeringen med en generalstrejk. Länga leve den nya regeringen under Imre Nagys ledarskap."

Vid sextiden på kvällen kom en ensidig nyhetstidning från den ungerska arméns tryckeri. Tryckeriet har varit ockuperat av den politiska polisen men uppenbarligen har armén återockuperat stället. Det var en arméofficer som slängde ut hundratals kopior från ett högt beläget fönster ner till den väntade folkmassan nedanför. Papperet repeterade de 16 kraven som formulerats av tisdagens fredliga demonstranter...

- John Maccormac, The New York Times, 27 oktober 1956

Dokument 4

Texten är hämtad från en artikel av:

Viktor Zorza, Manchester Guardian (Manchester), 3 november 1956

I väntan på västs svar

Av Victor Zorza, Budapest

”Neutralitet” är dagens ord i Budapest. Ordet figurerar i den not som idag adresserats av ungrarna till den sovjetiska ledningen, i det meddelande till Mr. Hammarskjöld, FN:s generalsekreterare, och det smyger sig in i nästan alla politiska samtal - och det är få andra samtal i Budapest under de här dagarna...

Igår sade Mr. Nagy att han hade bett de fyra stora [USA, Sovjet, Storbritannien och Frankrike] att erkänna Ungerns neutralitet. Ungern väntar otåligt på deras reaktion. Folk här kan förstå varför Moskva dröjer med sitt svar. Men varför frågar man sig, har regeringarna i Väst inte omedelbart bekräftat Ungerns neutralitet? Genom att dröja med svaret, bara med en dag, gör Väst det lättare för Moskva. Det får till effekt att det uppmuntrar Sovjets marsch med trupper mot Budapest...

Det är ingen tvekan om beslutsamheten hos både folket och regeringen att försvara staden. ”Vi har haft några dagars rast nu”, sade en ungersk officer, ”och vi är nu redo att möta dem igen.”

Från alla områden där sovjetisk trupp rör sig framåt rapporteras om att folk i stort antal går med i [det ungerska] nationalgardet.

Med allt detta är det ännu svårt att tro att ryssarna skulle riskera ytterligare ett slag om Budapest. Det mest troliga är de försöker att skrämma ungrarna att ge upp staden utan strid. De har uppenbarligen inte lärt sig mycket om den ungerska mentaliteten.

- Victor Zorza, Manchester Guardian, 3 november 1956

Dokument 5

Texten är hämtad från en artikel i:

Pravda (Moskva), 4 november 1956

Händelserna i Ungern drar folks uppmärksamhet till sig i alla länder. Det sovjetiska folket, som har vänskaps- och broderskapsband till det ungerska folket, har stort intresse för de framsteg och svårigheter som de ungerska arbetarna har i deras strävan för den socialistiska utvecklingen i deras land...

Jämte den sunda strävan hos de arbetande massorna har emellertid handlingar av de reaktionära krafterna, djupt främmande för folket och som försöker förstöra de socialistiska framstegen av arbetarna och återinföra kapitalism i landet, blivit alltmer tydliga de senaste fem dagarna i Ungern. Dessa impopulära element försöker, genom att använda gamla felaktiga föreställningar, tillgripa demagogiska slagord och gömma sig bakom den falska benämningen "frihetskämpar", bedra och lura de arbetande massorna för att vinna deras stöd. Man skall förstås inte förväxla de bland det arbetande folket och särskilt inte bland ungdomarna som verkligen misstagit sig med de kontrarevolutionära elementen som lurat dem. Dessa element är fientligt inställda till folket, arbetarnas intressen är främmande för dem och de hatar socialism. Många uppgifter visar övertygande att de reaktionära krafternas handlande i Budapest är frukten av långvarigt subversivt arbete av de imperialistiska makterna... Information från utlandet visar att de reaktionära krafterna i Ungern räknar med stöd av de imperialistiska makterna...

På begäran av den Ungerska folkrepublikens regering gick den sovjetiska regeringen med på att flytta sovjetisk militär trupp in i Budapest för att hjälpa den Ungerska armén och de ungerska myndigheterna för att återställa ordningen i staden. I ett radiotal den 25 oktober sade Imre Nagy, ledare av den ungerska regeringen, att sovjetisk trupp "var nödvändigt för vitala intressen i vårt socialistiska system". Men samtidigt som Imre Nagy låtsades hålla med om faran för de "kontrarevolutionära uppvigslarna" agerade han på så sätt att han blev en medbrottsling till de reaktionära krafterna; detta komplicerade ovillkorligen situationen i Budapest och i hela landet...

De fortsatta händelserna visade att de reaktionära krafterna, som fick fördel av den direkta delaktigheten från Imre Nagys kabinett, spred sig och blev alltmer hejdlös: den blodiga terrorn mot arbetare tog sig dimensioner utan motstycke. Under dessa förhållanden har det blivit tydligt att Imre Nagy inte kan och inte önskar att kämpa mot de mörka reaktionära krafterna. Nagys regering har i själva verket kollapsat och gett upp sin position till de impopulära elementen...

Folken i de socialistiska länderna, enade genom det stora målet att bygga socialism och de ädla principerna om proletär internationalism, uttalar sig om den alarmerade situationen i Ungern. Ängslan bland arbetare i de socialistiska staterna och deras legitima ilska mot de intrigerande reaktionära krafterna i Ungern ökar. "Det är smärtsamt för oss att se," skriver Jen Min Jih Pao, Centralkommitténs organ i Kommunistpartiet i Kina, "att en liten grupp av kontrarevolutionära konspiratörer tar fördel av den rådande situationen i Ungern och försöker att återinföra kapitalismen och fascistisk terror där för att driva in en kil i enheten mellan de socialistiska länderna och för att underminera Warszawapakten..."

Händelserna i Ungern påminner återigen all de som verkligen kämpar för arbetarklassens intressen och för den stora saken socialism att de måste öka sin revolutionära vaksamhet, att de måste vakta de socialistiska segrarna av folket och energiskt och obarmhärtigt kämpa mot de reaktionära intrigmakarna. Genom erfarenheterna från den revolutionära kampen av den ungerska arbetarklassen bekräftas återigen den grundläggande marxist-leninistiska lärosatsen om klasskamp, de exploaterande klasserna ger inte upp sina positioner utan kamp. Dessa klasser, med stöd från utländska imperialistiska reaktionära grupper, har försökt och kommer även i framtiden att försöka återupprätta bourgeoisien-ordningen så omhuldad i deras hjärtan, att återigen lägga oket av kapitalistiskt slaveri på arbetarnas och böndernas axlar...

En seger för de demokratiska krafterna under ledning av arbetarklassen kommer att säkra Ungerns verkliga nationella självständighet, full demokratisk frihet för folket, Kooperation grundat på de leninistiska principerna om lika rättigheter, respekt för den nationella suveräniteten och broderlig hjälp mellan alla socialistiska länder. Bara under dessa förhållanden kommer det ungerska folket att ha möjligheten till ett snabbt ekonomiskt och kulturellt uppsving, att öka folkets välbefinnande och för att uppnå den nödvändiga auktoriteten i internationella frågor; bara under dessa förhållanden kommer Ungern att bidra till att stärka freden. Om de impopulära reaktionära krafterna lyckas med stöd av bedrägliga, falska slagord och direkt väpnat våld, då kommer Ungern oundvikligen att hamna i händerna på mäktiga imperialistiska makter, förlora sin nationella självständighet... Vid makten kommer reaktionen etablera en regim av vit terror, all progressivitet tänkande kommer våldsamt att undertryckas, utvecklingen av nationens ekonomi och kultur kommer att hindras. Det kan inte finnas några tvivel om att det ungerska folket, arbetarklassen och alla sanna ungerska patrioter kommer att hitta styrkan att krossa reaktionen och föra landet tillbaka till vägen mot en lyckosam strävan mot de socialistiska idealen. Det ungerska folkets kamp för att vidmakthålla och stärka folkets demokratiska system i ett fritt, självständigt och socialistiskt Ungern kommer att få enhälligt stöd från det sovjetiska folket, folken i de socialistiska länderna och arbetarna i hela världen... - Pravda, 4 november 1956

Dokument 6

Texten är hämtad från en artikel av:

Michel Gordey, France-Soir (Paris), 13 november 1956

Slaget rasar

Av Michel Gordey, Budapest

Från mitt fönster såg jag horisonten lysas up av olycksbådande flammor. Marken skakade och under tre timmar följde den ena explosionen efter den andra. Ryssarna trängde in i Budapest utan svårighet. Vägarna in mot staden vaktades bara av omkring totalt 30 ungerska tanks.

Slaget rasar mitt i en miljonstad. Bostäder, fabriker, baracker och gator precis som i Paris tjänar som frontlinjer. De huvudsakliga centrumen för motståndet låg i arbetardistrikt. Målen för de mest rasande och våldsamma sovjetiska attackerna var dem mot metallarbetsfabrikerna i de ”röda utkanterna” av staden Budapest, områden som bebos av arbetare med arbetarbostäder och fabriker där de ungerska kommunister hade sina starkaste fästen och sina mest aktiva stridskämpar. Det var de unga ungerska kommunisterna, metallarbetarna, arbetarna med smutsiga händer, som kämpade mest vildsint mot de sovjetiska pansarvagnarna.

- Michel Gordey, France-Soir, 4 november 1956

Dokument 7

Texten är hämtad från en artikel av:

Basil Davidson, The Times of India (Bombay), 24 november 1956

Ett brutet system

Av Basil Davidson, Budapest

Mina vänner var mest på Författarklubben på Bajzagatan... Jag skall lämna deras namn osagda... Det var inte någon sammanhängande organisation bakom resningen den 23 oktober - inte ens en ett mål fanns på förhand, men det fanns en inspiration. Den kom från de texter av människor som publicerades vecka efter vecka, i allt starkare ordalag, i *Irodalmi Ujsag*...

Kontrarevolution? På onsdagen 31 oktober blev Författarklubben redaktionellt ansvarig för Budapest Radio. Nästan alla var de anhängare av radikal social förändring... Och armén? Många militära enheter lämnade över sina vapen med en gång. Andra förblev neutrala. Efter den första dagen stannade ingen kvar med ryssarna och den politiska polisen. Och officerarna? Blandat...

Systemet... kollapsade faktiskt över en natt. För att försvara det fanns det inte någon bland ungrarna förutom den politiska polisen och de försvarade bara sig själva. På söndagen var jakten på dessa hatade män i praktiken över: i den här processen fick en del oskyldiga också lida...

Jag tittade ner för att se vilka böcker som hade mött sitt öde. Begravda i leran låg verk av Marx och Lenin.

Ja, ett brutet system.

- Basil Davidson, The Times of India, 24 november 1956

Dokument 8

Texten är hämtad från en artikel av:

Thomas Schreiber, Le monde (Paris), 7 december 1956

”Hjälp oss”

Av Thomas Schreiber, Budapest

Jag vaknade plötsligt... Sovjetiska tanks hade öppnat eld i staden... Telefonen ringde. Det var en av mina ungerska vänner, en sedan länge medlem av partiet som hade gått med frihetskämparna: ”Vi är redo att kämpa tills den sista patronen... Det är upp till er västerlänningar att hjälpa oss!”

Några minuter senare ett nytt telefonsamtal. En hög ämbetsman från Utrikesministeriet bönfaller mig, en fransk journalist, att tillstötta min regering: ”Ge oss vapen!” All mina kollegor mottog liknande vädjanden. (Och de som kom med dessa vädjanden var inte några ”fascister” eller ”kontrarevolutionärer”, utan välkända kommunister.)

Gryningen är ung. På gatorna svärmar det bokstavligen av sovjetiska tanks... Skott avlossas från alla sidor... Den ungerska nyhetsbyrån [Hungarian News Agency] på Fenygatan har bitvis blivit förstörd av sovjetiskt artilleri. All kommunikation med omvärlden är bruten...

- Thomas Schreiber, Le monde, 7 december 1956

Dokument 9

Texten är hämtad från en radioutsändning av:
V. Kartsev, Radio Moskva, 2 november 1956

Från de väldigt motsägelsefulla rapporterna i ungersk press och radio och från talrika kommentarer i den utländska pressen kan följande klart konstateras. Olika mörka krafter som inte alls representerar folkets intressen har skyndat sig att associera sig själva med det rättmätiga missnöje som uttryckts av sunda element inom det ungerska folket mot vissa tillkortakommanden i den ungerska statsapparatusens arbete...

Oroligheterna i Budapest och andra delar av landet har använts av direkta fiender till det ungerska arbetande folket och deras utländska gynnare. Det är dessa som nu fortsätter sitt omstörtande arbete, hämmar en normalisering av situationen och strävar efter att få in en spricka i de djupa leden bland det ungerska folket och orsaka politiskt och ekonomiskt kaos...

Dokument 10

Texten är hämtad från Imre Nagys sista radiosändning:

Imre Nagy, 4 november 1956

Denna kamp är det ungerska folkets kamp för friheten mot den ryska interventionen. Det är möjligt att jag kan stanna kvar på min post endast en eller två timmar till. Hela världen kommer att se hur de ryska trupperna, tvärtemot alla överenskommelser och fördrag, krossar det ungerska folkets motstånd. De skall också få se hur de rövar bort ministerpresidenten i ett land som är medlem av Förenta Nationerna, och för bort honom. Det kan inte råda något tvivel om att detta är den brutalaste formen av intervention. I dessa sista ögonblick skulle jag vilja be ledarna för revolutionen att lämna landet om de kan. Jag ber att allt vad jag har sagt i radion och det som vi har kommit överens med revolutionsledarna om vid våra möten i parlamentet, måtte skrivas ner i ett memorandum. Jag ber också ledarna att vädja till hela världens folk om hjälp och förklara att idag är det Ungern och i morgon eller i övermorgon kommer turen till andra länder. Moskvas imperialism känner inte några gränser.

- Imre Nagy, 4 november 1956

Dokument 11

Texten är hämtad från en radiosändning av Sveriges Radios korrespondent:
Kurt Andersson, Sveriges Radio, 10 november 1956

Av Kurt Andersson, Budapest

Så vitt jag kan förstå har ryssarna under den fruktansvärda och långa beskjutningen av Budapest inte använt tungt artilleri. Och alldeles säkert inte flygbomber. Det är huvudsakligen mellangrovt artilleri, pansarkanoner och granatkastare som varit i elden. Det har resulterat i att man rätt sällan ser hus i Budapest som totalt jämnast med marken. Mestadels har granaterna träffat sex till tio meter från marken, trängt genom väggar och fönster samt vid krevaderna åstadkommit svåra inre sprängningar som i stor utsträckning döljs av ytterväggarna, där man mestadels bara ser hålen efter inslagen.

På gatorna, som nu helt behärskas av sovjetryska tanks, ser man däremot fruktansvärda verkningar av mycket hårda gatustrider. Spårvägsskenor och alla slags ledningar har slitits ned och utgör mycket stor risk för den utomordentligt magra civila trafiken. /.../

Hur stor del av Budapest som gjorts obebod under dessa helvetiska dagar och nätter, vågar jag mig inte på att beräkna. Men jag kan säga att åtminstone i stadens centrum finns inte ett enda helt hus. Och sträcker jag mig rätt långt ut i periferin kan jag också utan överdrift säga att jag under mina vandringar inte sett en enda hel fönsterruta.

Hur många dödsoffer och skadade som dagarna sedan i söndags morse krävt är också omöjligt att säga. Man såg överallt döda och sårade på gator och i parker. I en del fall övertäcktes liken med vita dukar eller lakan för att avhämtas vid lugnare tillfälle. Detsamma gällde sårade... De döda som inte kunde avhämtas, begrovs i parker och i jorden och rabatterna framför statyer och andra minnesmärken. /.../

Budapest var med andra ord helt enkelt utmattat när striderna närmade sig slutet. Men det är inte heller att undra på. Det gällde ju inte bara att hålla sig nere i källarna för att rädda livet. Det gällde också att mitt under de våldsamma artillerisalvorna och gatustriderna ta sig ut för att skaffa den mat som stod att få i de butiker som händelsevis höll öppet några timmar mitt på dagen. Det enda som stod att få var praktiskt taget bröd och utanför de butiker där det såldes slingrade sig flera hundra meter långa köer av människor i en kyla som blev värre för var dag. /.../

Matvaruläget har hela tiden varit allvarligt. Men i fredags och lördags i förra veckan var det faktiskt en smula bättre... Men från och med söndagsmorgonen, då det ryska pansaret och artilleriet plötsligt började sätta in för andra gången under denna heroiska och tragiska frihetskamp, föll allt sönder och samman. Och det Budapest jag lämnade i dag vid tolvtiden var en lemlästad, sönderskjuten, uttröttad och halvsvältande rest av den ungerska huvudstaden med dess en och en halv miljon människor.

Under pausen mellan första och andra sovjetiska angreppet var staden visserligen svårt härjad och människorna tydligt märkta av det inträffade, men de hoppades likväl att deras kamp och deras offer inte skulle vara förgäves.

Nu är Budapest en stad utan hopp. Kampen och offren har varit förgäves. Åtminstone inom en framtid varom man ingenting vet med bestämdhet, men av vilken man likväl fruktar det värsta. Den nuvarande regeringen, som inte ens befinner sig i Budapest, har kommit till med rysk vapenhjälp och på den kommer den att vila. Folkets förtroende har den inte.

- Kurt Andersson, Sveriges Radio, 10 november 1956

Dokument 12

Texten är hämtad från en ungersk radiokanals utsändning:
Fri Radio Rakoczi, okänt datum 1956

Vi har fått information som visar att propaganda som sprids av den sovjetiska radion och de sovjetiska trupperna berättar om "fascistiska massakrer" i Ungern. Eftersom man kan frukta att många sovjetiska soldater kommer att tro på sådant förtal manar vi alla fria ungerska radiokanaler att starta regelbundna sändningar på ryska och ungerska för att motverka dessa falska rykten.

Dokument 13

Texten är hämtad från:

Appendix to NSC 5608/1, July 18, 1956

SUPPLEMENTARY STATEMENT OF POLICY by the NATIONAL SECURITY COUNCIL
on U.S. POLICY TOWARD THE SOVIET SATELITES IN EASTERN EUROPE

Godkänt av president Eisenhower 18 juli.

Detta dokument var länge hemligstämplat.

”U.S. POLICY TOWARD SOVIET SATELLITES IN EASTERN EUROPE”

1. Undvik att uppegga till våld eller handling när troliga repressalier eller andra resultat skulle leda till en nettoförlust när det gäller USA:s mål. Men generellt, undvik inte uppmuntran till folkliga uttryck eller andra spontana manifestationer av missnöje och opposition mot kommunistregimen, trots risk för individer, när nettoresultatet vill utöva tryck på att den sovjetiska dominansen släpper. Operationer som kan involvera eller leda till lokalt våld kommer endast att godkännas av utrikesministern med presidentens samtycke grundat på genomförbarhet, minimal risk, och maximalt bidrag till USA:s mål...

2. Som ett medel för att uppmuntra det eventuella etablerandet av fritt valda regeringar i satellitstaterna som en upplösande, omstörtande plan och inte som ett slutmål isig, var generellt förberedd på fall-till-fall lösningar, förtäckt och under lämplig policy i syfte att assistera nationalister i någon form som kan bidra till att främja självständighet från Sovjets dominans och där USA och den fria världens sammanhang inte äventyras.

Dokument 14

Texten är hämtad från den resolution om 16 punkter ungerska studenter framlade den 22 oktober 1956.

Budapests studenter!

Följande resolution föddes den 22 oktober 1956, i gryningen av en ny period i ungersk historia, i byggnaden för Industriteknologiska universitetet som ett resultat av den spontana rörelsen av tusentals ur den ungerska ungdomen som älskar sitt fädernesland:

1. Vi begär omedelbart tillbakadragande av alla ryska trupper i enlighet med det ingångna fredsfördragets bestämmelser. [syftar på fredsavtalet efter andra världskriget som föreskrev att Sovjet skulle dra tillbaka sina trupper från ungerskt territorium, vilket emellertid ej skett.]
2. Vi begär att nya ledare skall utses för Ungerska arbetarpartiet genom hemlig omröstning. Dessa ledare skall snarast sammankalla en partikongress, som skall utse ny styrelse för partiet.
3. Regeringen skall ombildas under ledning av Imre Nagy. Alla brottsliga ledare från Stalin-Rakosi-tiden skall omedelbart avlägsnas från sina poster...
5. Vi begär allmänna val med allmän rösträtt, hemlig röstavlämning och rätt för olika partier att delta, i syfte att utse en ny folkrepresentation. Vi begär att arbetarna skall få rätt att strejka...
7. Vi begär omorganisation av Ungerns hela ekonomiska liv med hjälp av specialister. Hela vårt ekonomiska system, baserat på planekonomi, skall granskas med tanke på de speciellt ungerska förhållandena och ungerska folkets intressen...
9. Vi begär fullständig revision av normerna för industriproduktionen och en radikal justering av lönerna för att möta arbetarnas och de intellektuellas krav. Vi begär att minimilöner skall fastställas för arbetare.
10. Vi begär att leveransplikten inom jordbruket skall reformeras och att produktionen skall nyttjas ändamålsenligt. Vi begär rättvis behandling av bönder med egna jordbruk.
11. Vi begär omprövning av alla politiska och ekonomiska domar genom fria, självständiga domstolar, samt frigivning av och upprättelse åt alla oskyldigt fängslade. Vi begär omedelbar hemtransport av ungerska krigsfångar och av civilpersoner som deporterats till Sovjetunionen, däri inberäknat fångar som dömts utanför Ungerns gränser.
12. Vi begär total åsikts- yttrandefrihet, frihet för press och fri radio...
13. Vi kräver att Stalins staty, symbolen för det stalinistiska tyranniet och det politiska förtrycket, skall avlägsnas så snabbt som möjligt och att på dess plats uppsättas ett minnesmärke över frihetskämparna och martyrerna från åren 1848 - 1849. [Då förklarade sig ungrarna oberoende, revolten krossades och Ungern införlivades som en provins i Österrike.]

- 16 punkter, 22 oktober 1956

Dokument 15

Texten är hämtad från ett mötesprotokoll med:

Det sovjetiska kommunistpartiets centralkommitté, 28 oktober 1956

Kommunistpartiets generalsekreterare Nikita Chrusjtjov: Förhållandena blir alltmer komplicerade. De planerar en demonstration... Arbetarna stödjer upproret (därför vill de ändra benämningen till något annat än ett "kontrarevolutionärt uppror")...

Ordförande i Högsta Sovjet Kliment Voroshilov: ... Vi befinner oss i en dålig situation. Vi måste bestämma oss för en linje och få en grupp ungrare att följa den... Vi bör inte dra tillbaka trupper - vi måste agera beslutsamt...

Tidigare utrikesministern Vjatsjeslav Molotov: Saker går dåligt. Situationen har urartat och går gradvis mot kapitulation. Nagy talar faktiskt emot oss...

Lazar Kaganovich från energiadministrationen: En kontrarevolution är på väg... Beslutsamt agerande behövs mot motståndsrörelsen; vi kan inte retirera...

Kommunistpartiets generalsekreterare Nikita Chrusjtjov: Vi kommer att få mycket att stå till svars för. Vi måste bedöma fakta. Kommer vi att ha en ungersk regering som är med oss eller kommer det att vara en regering som inte är med oss och som kommer att kräva ett tillbakadragande av trupperna? Sen då? Nagy sade att om du agerar kommer han att avgå. Då kommer koalitionen att kollapsa. Det finns inget fast ledarskap där, varken i partiet eller i regeringen. Upproret har spridit sig till landsbygden. De ungerska trupperna kanske går över till upprorsmännen... Det finns två valmöjligheter. Regeringen vidtar åtgärder och vi hjälper till. Detta är kanske snart avslutat eller så kommer Nagy att gå emot oss. Han kräver ett eldupphör och ett tillbakadragande av de sovjetiska trupperna, vilket följs av kapitulation. Vad kommer alternativen att vara?...

Dokument 16

Texten utgörs av ett dokument:

Nagys appell till Hammarskjöld om FN-hjälp, FN-dokument S/3726, 2 November 1956

Nagys appell till Hammarskjöld om FN-agerande

Ers Excellens!

Som varande president i ministerrådet och utnämnd utrikesminister i Folkrepubliken Ungern har jag äran att få dra ers Excellens uppmärksamhet mot följande information:

Jag har redan nämnt i mitt brev från den 1 november att nya sovjetiska militära enheter har gett sig in i Ungern och att den ungerska regeringen informerade den sovjetiska ambassaden i Budapest om detta, samtidigt som man lämnade Warszawapakten, deklarerade Ungerns neutralitet och begärde att FN skulle garantera landets neutralitet.

Under den 2 november har det inkommit mer och exakt information, mestadels militära rapporter, till regeringen i Folkrepubliken Ungern, om hur stora sovjetiska militära enheter som gått över landets gränser, marscherande i riktning mot Budapest. De ockuperar järnvägslinjer, järnvägsstationer och säkerhetsanläggningar till järnvägen. Rapporter har också kommit från västra Ungern om att sovjetisk militär har rört sig i öst-västlig riktning. Grundat på de faktum som nämnts ovan har den ungerska regeringen ansett det nödvändigt att informera den sovjetiska ambassaden och andra diplomatiska delegationer i Budapest om dessa steg som är direkt riktade mot vår Folkrepublik.

Samtidigt lade den ungerska regeringen fram konkreta förslag om sovjetiskt tillbakadragande av de trupper som finns i Ungern samt platsen för förhandlingar om verkställandet av Ungerns utträde ur Warszawapakten och presenterade även en lista med namnen på medlemmarna i regeringens delegation. Vidare lade den ungerska regeringen fram ett förslag till den sovjetiska ambassaden i Budapest om att formera en gemensam kommitté för att förbereda tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna.

Jag önskar att Ers Excellens uppmanar stormakterna att erkänna Ungerns neutralitet och begär att Säkerhetsrådet anvisar Sovjet och Ungerns regering att börja med förhandlingarna omedelbart.

Jag anhåller också om att Ers Excellens gör det ovan nämnda känt för medlemmarna av Säkerhetsrådet.

Var god, Ers Excellens, och acceptera detta uttryck för min högsta aktning.

IMRE NAGY

Dokument 17

Texten är hämtad från en hemligstämplad amerikansk CIA-rapport. Rapporten skrevs i januari 1958. Hemligstämpeln hävdes i mars 2005.

Clandestine Services History, *The Hungarian Revolution and Planning for the Future*, 23 October - 4 November 1956, Volume I of II, January 1958

s. 82

Inte någon gång under perioden 23 oktober – 4 november, om man tittar på situationen realistiskt, hade vi någon operation som kan eller skulle kunna misstas som en underrättelseoperation.

s. 83

Vad de [uppgiftslämnare från städer i västra Ungern som lämnade information till CIA vid gränsen till Österrike] inte hade var tillförlitliga nyheter om vad som hände i Budapest (och de var lika angelägna om att få detta som vi var).

s. 86

Frågan om att sända utbildad personal av många möjliga typer in i det revolutionära området är, så klart, nyckeln till problemet som behandlas här och kommer att behandlas utförligare längre fram. Det kan räcka att här säga att erfarenheterna från vårt folk vid gränsen och de få som gick in, och hela den bild av den revolutionära mentaliteten som vi nu har, visar att nästan vem som helst från väst, oavsett nationalitet, färg eller syfte, hade mottagits med öppna armar av de revolutionära råden i de ungerska städerna under den aktuella perioden.

s. 92

Högkvarteret gav den 29 oktober ytterligare ett svar till [en kontaktperson i Ungern]... om att det inte var tillåtet att skicka in amerikanska vapen.

s. 95

...vi hade ingen ”inside information”, lite ”outside information”, och kunde inte läsa ryssarnas tänkande.

REFERENSER

Denna textsamling är sammansatt av Henrik Svensson och är endast avsedd som, och gör endast anspråk på att vara, en övning i källkritik.

Alla texter (förutom utom 1, 10, 11 och delvis 14) är relativt fritt översatta från engelska av Henrik Svensson.

Texterna har hämtats från:

Dokument 1

Blomqvist, Lars Erik, 1976/78 (kompendium), *Rysslands historia, Sovjetunionens historia 1917-1937, Sovjetunionens historia 1938-1970*: kompendium efter sovjetiska källor, Uppsala: Univ. Enheten för öststatskunskap

Dokument 2, 3

<http://www.historicaltextarchive.com/print.php?bookid=13&cid=5>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 4, 6, 7, 8, 9, 12, 16

<http://www.hungarian-history.hu/lib/revolt/rev16.htm>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 5

<http://edition.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/07/1st.draft/pravda.html>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 10

Graninger, Göran, Tägil, Sven, 1968, *Källor till historien 3*, Lund: Esselte studium

Dokument 11

Bergström, Börje, Almgren, Hans, Löwgren, Arne, 1994, *Nya Alla tiders historia. Texter*, Malmö: Gleerup

Dokument 13

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB76/doc4.pdf>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 14

Johannesson, Gösta, Svensson, Inge, 1967, *Historiska texter. 3, 1900-talet*, Stockholm: Svenska bokförl./Bonniers

Modern History Sourcebook:

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1956hungary-16points.html>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 15

<http://edition.cnn.com/SPECIALS/cold.war/episodes/07/documents/cpsu/>
(hämtat i maj 2005)

Dokument 17

<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB206/index.htm>
(hämtat i mars 2007)